

A genfi máglyatúzra emlékezve

Beszámoló a Genfben megrendezett Szervét Mihály-megemlékezésről

„The International Council of Unitarians and Universalist” 2002. év tavaszán Bostonban magtartott végrehajtó bizottsági ülésén elhatározta, hogy 2003. év októberében emlékülés keretében megemlékezik Szervét Mihály halálának 450. évfordulójáról. Genfre esett a választás, ahol 1553-ban máglyahalált szenvedett. Az ünnepség előkészítésének oroszánrészt két angol unitárius vállalta el a 2002. évi IARF budapesti világkongresszusának keretében. A Szervező Bizottság az emlékülés megemlékezést 2003. október 24–27.-re tette.

A genfi megemlékezésen Egyházunk képviselőtérám esett a választás, ahol 33 angol és amerikai unitárius küldött vett még részt.

Genf városa a Jura-hegység lábánál, az Alpok kapujában, a Leman-tó (Genfi-tó) partján terül el. 2000 éve fontos találkozási pontja volt az északról vezető utaknak Róma és Franciaország felé. Genf városa adott menedéket a 16. és 17. század protestáns menekültjeinek és 1536-ban a Savoyai hercegséghez tartozó területen Kálvin megkezdte tevékenységét, hogy egy protestáns közvérszék keretében létrehozzon és felépíthesse egy protestáns Rómát. Ezzel vette kezdetét a kálvinista puritán és lelki diktatúra, az egyedül üdvözítő hit nevében Mexikótól Párizsig, Cortes és Medici Katalin vezetésével megkezdődött a „hívők” kölcsönös irtása, csatamezőn, bitófán, vérpádon. Genfben is máglyák gyúltak, melyek egyike Szervét Mihályt is elégette.

Néhány további adat a város történetéről.

A város közvetlen határában már a francia oldalon fekvő kis városban, Ferney de Voltaire-ben élt a nagy francia gondolkodó, Voltaire.

Az 1859-i solferinói csata több tízezer sebesültjének és halottainak látványától elborzadt svájci üzletember 1863-ban Genfben alapította meg a Vöröskereszt szervezetét.

A Genfi-tó partján gyilkolták meg 1898-ban Erzsébet Habsburg császárnét és magyar királynét. Szomorú emléke történelmünknek.

Az amerikai elnök kezdeményezésére a Népszövetség megalakítása 1919-ben Genf városára esett. A küldöttek a John Knox Centerben laktak, étkeztek és tartották meg üléseiket. A központot 50 évvel ezelőtt hozta létre a United Presbyterian Church USA és a Protestant Church of Geneva. A sors iróniája, hogy a Kálvin által megegetett Szervét halálának emlékülésére abban a John Knox-ról elnevezett központban került sor, ahol Queen Mary Tudor restitúciója elől elmenekült skót reformer Kálvin hű követőjévé vált.

Október 25-e az előadások napja volt. Az előadások később külön összegyűjtve kiadásra kerülnek. Ezért csak három előadás témájáról számolok be vázlatosan.

Elsőnek dr. Rezi Elek, a kolozsvári Teológiai Intézet professzora tartotta meg előadását „Szervét Mihály hatása Dávid Ferencre és az erdélyi unitarizmus létrejöttére” címmel. Az előadás arra a tényre mutatott rá, hogy amíg Szervét magányosan, tömegtámogatás nélkül állt fel a genfi máglyára, addig Erdélyben 1568-ban egy mai napig fennálló történelmi egyházként elismert vallás jött létre széles körű társadalmi bázisra támaszkodva.

A második előadást Andrew Hill edinburghi unitárius lelkész tartotta „Miért tartoznak többel az unitáriusok Kálvinnak, mint Szervét Mihálynak?” Úgy gondolom, hogy a kérdés ilyenformán történő felvetése és értékelése nagyon elgondolkodtató.

Servetustól a következőket örököltük:

- ösztönzés arra, hogy elgondolkozzunk Isten, mint Szentháromság jellegéről és összefüggéseiről;
- a szükséges iszonyat Jézus halálának módja és kegyetlensége miatt, ami ahhoz vezet, hogy támogatjuk a vallási toleranciát és a vallásos hit szabad gyakorlását;

– ragyogó történet a bonyolult, nagyon türelmetlen reneszánsz emberről, széles körű orvosi, tudományos és teológiai ismeretekkel;

– három „UUA” szövetséget és egy nagyon diszsonáns himnusz dallamot a „Singing the Living Tradition”-ban (Az élő hagyomány éneklése), amely róla van elnevezve;

Viszont Kálvin Jánostól és a Református Protestáns Kereszténység hagyományától az unitáriusok és az Unitárius Univerzalisták a következő értékekhez jutottak:

– ellenzéki, önerőre támaszkodó válasz a „Kálvinizmus” és a Kálvinisták teljes, torz gonoszságára;

– elégtelen „a Biblia elegendő” jelszavú tiltakozás azok ellen, akik megkövetelik, hogy engedelmessé kell a felekezeteknek és a hitvallásoknak;

– demokratikus, nem hierarchikus egyházi szervezethez, amelyben együtt dolgoznak lelkészek és laikus képviselők zsinatokban, illetve szövetségi gyűlésekben;

– olyan stílusú istentiszteletet és felépítést, amelynek középpontja a prédikáció és az emberi gondolat kritikai folyamatainak a tisztelete;

és végül

– olyan egyházakat, amelyeknek tagjai védik az előjogaikat azért, hogy ebből mindenkinek jó származzon; kreatív, kritikus viszonyt tartanak fenn egyházaik és a polgári hatóságok között; ébren tartják a közösség figyelmét egy mindenre kiterjedő, mindenkit befogadó egyház céljából.

A harmadik előadást dr. Peter Hughes, az Unitáriusok és az Univerzalisták Történelmi Társaságának elnöke, és a Dictionary of Unitarian & Universalist Biography felelős szerkesztője tartotta „Szervét, mint áldozat” címen. Az előadás az áldozat, az áldozás vonatkozásában állított fel egy teóriát és ezeket figyelembe véve értelmezte Szervét megegetésének körülményeit. Kategorizálva a következő volt a beszéd témája:

Rituális feláldozás: szándékos ölés a közösség által kijelölt személy által, szentelt tartalommal, a közösség javára, amely a közösség túlélését biztosítja.

Történelmi feláldozás: szándékos öléssel kapcsolatos, amelyet egy korábbi közösség hajt végre abból a célból, hogy biztosítsa a fennmaradását; és a következő közösség, aki ezzel bizonyítja, hogy ő az előző utódja és a feláldozást úgy nyugtázza, mint egy misztikus cselekedetet, hogy elrejtse annak valódi tartalmát.

Mindhárom előadást sok észrevétel és élénk vita követte. A harmadik előadás értelmezése és értékelése váltotta ki a legtöbb hozzászólást.

Október 26-a vasárnap volt. A genfi Protestant Church Chapelle des Cretes-ben ekkor volt az ünnepi istentisztelet. A megnyitót Austin Fitzpatrick, az angol unitáriusok elnöke mondta el, majd a résztvevő lelkészek imáit követően az ünnepi beszédet Dr. Richard Boeke tartotta. A lélekemelő istentisztelet Szervét utolsó szavait idézte: „Jézus az örök Isten fia, könyörülj meg rajtam”.

A nap második programja egy zárandokút volt, végigkövetve Szervét útját 1553. augusztus 12. és október 27. között. Valahogy úgy voltunk vele, mintha egy protestáns Via Dolorosa-t jártunk volna végig.

Szervét augusztus 12. vagy 13-án érkezett meg Genfbe. Mindmáig örök, nyitott kérdés marad: miért ment Szervét Genfbe, ahol tudhatta, halál vár rá? A La Rose d’Or vendégfogadóban szállt meg, a város egyik kapujának szomszédságában. Négy hónapja szökött meg a francia inkvizíció börtönéből. Másnap, 13-án lévén a közelben lévő Temple de la Madeleine-be, az istentiszteleten részt venni. A templom lelkésze Guilanme Farel volt, Kálvin legfőbb társa. Felismerték, lefogták, és azonnal bebörtönözték. A börtön a Cathedrale St-Pierre

melletti püspöki palota volt, amelyet a reformáció során alakítottak át börtönné. Itt tartották őt embertelen körülmények között, mint eretneket, egészen október 26-ig, amikor befejeződött tárgyalása, máglyahalálra ítélve őt. Ezt később lebontották, börtönt építettek helyére, majd végül ezt is felszámolták és ma egy parkosított játszótér van a helyén. A katedrális, amely az épület mellett állott, az 1200-as évekig visszamenő történelemmel rendelkezik. Ez volt Kálvin székhelye 1536-tól egészen haláláig. 1553-ban ennek a templomnak a szószékéről vádolta Kálvin eretnekséggel a szomszéd-ságban senyvedő Szervétet.

A következő épület, amelyet meglátogattunk a Hotel de Villa volt, a városháza, melynek egyes részei a 15. században épültek. Október 27-én de. 10 óraker itt mondták ki a végső ítéletet, és innen vezették el azonnal a Champel-mezőn felállított máglyához, az ítélet végrehajtásához.

Aznap nem követtük tovább az utolsó stációig Szervétet, hanem meglátogattuk a Promenade des Bastion (Bányasétány) falához támaszkodó monumentális reformáció emlékművét.

Az emlékmű leírását hadd bízam Illyés Gyulára:

„Száznegyvenhárom léptem; ez a hossza az emlékműnek. Hírnök, ki megölt milliók végső tisztelgését hozza, úgy mentem el a szobor-sor előtt. Kálvin, Knox, Farel, Béza! S bika fővel A hadrakelt hit zord hadnagyai, A Vilmosok! És Coligny és Cromwell – ők néztek rám – s a szablys Bocskai.”

Két érdekességet azonban el kell mondjak.

Látogatásunk során feltettem a társaimnak a kérdést – nem minden célzat nélkül – tudják-e, hogy ki volt Bocskai, aki az emlékmű egyik alakja és mit tett ő a reformáció érdekében, hogy helyet kapott a szoborcsoportban? „A magyarok Mózesként emlegették, aki mint hithű kálvinista, Kálvin tanításainak követője, fellázadt a tyrannusok ellen, akik nem törődtek az isteni törvényekkel.” Továbbá az 1606. szeptember 23-i Bécsi Békét, amely véget vetett a törökkel folytatott tizenöt éves háborúnak, és kimondta: „Ófelsége Magyarország határain belül...vallásukban és hitükben soha és sehol senkit nem háborgat és mások által háborgatni nem enged...”

Mondanom sem kell, hogy ezek után az emlékmű látogatásakor a legtöbben Bocskai szobrát keresték.

A második észrevételem az emlékművel kapcsolatban, hogy a többi nagy reformátorról, Zwingliről és Luther Mártonról miért nem lehet szobrot látni. Már korábbi látogatásaim során is kerestem ennek a két személynak a szobrát a reformáció emlékművén, de nem ta-

láltam őket. Csak az emlékművel szemben található kőtömb oldalán fedezhető fel Luther Márton és Zwingli neve. Zwingli hátán négy név, köztük Husz Jánosé található, de Szervét Mihály nevét ne keresse ott se senki, mert olyan név nincs ott. Ezért az emlékmű inkább viselhetné a „kálvinizmus emlékműve”, mint a „Reformáció Emlékműve” nevet.

A zárándoklat végén színházi előadáson vettünk részt, ahol a színészek az ünnepség résztvevői voltak. Három drámarészlet került előadásra.

Az első Henry Warburton Hawks: „Servetus: A Drama” című művéből való drámarészlet Szervét és Kálvin vitáját adta elő.

A második „Jane Rzepka: The Diary of Catalina Conesa” című fiktív naplójából való részletek előadása volt, amely naplót Szervét anyja írta, nyomon követve fiának életét születésétől a haláláig.

A harmadik előadás Sütő András: Csillag a máglyán című drámájának két részlete volt. A darabban Szervét Mihályt az edinburghi unitárius lelkész, Farel egy német unitárius, Kálvint pedig magam játszottam. Nagy sikerű előadás volt, nemzetközi színészgárda részvételével.

Október 27.: a máglyahalál évfordulója. A zárándoklat utolsó stációja. A Champel-mező a város középpontjától délre, a falakon kívül szolgált abban az időben a különböző kivégzések helyszínéül. Ide vezették déli 12 óraker az elítéltet és gyújtották meg alatta és a kezébe adott könyvvel, a „Christianismi Restitucioval” együtt a máglyát. A máglyát, a legkegyetlenebb formájában, friss, zöld fából és gallyakból építették, hogy a lassú tűz és füst meghosszabbítsa az elítélt szenvedését. A hely ma egy modern városrész emeletes házaival körülvett kis park, üres szökőkútmedencével a közepén. Hiába keressünk bármilyen emléket. Az utolsó (1908-ban elkészült szobor) felállítását a Városi Tanács megakadályozta, és az ma a francia határ túloldalán, Annemasse város főterén áll, a Városházával szemben. A visszautasítást az indokolta, hogy a máglyahalál 350-ik évfordulóján komoly nemzetközi közbenjárásra elneveztek a dombról levezető kis utcát rue Michel Servet-nek és 1903. október 27-én felállítottak egy elhagyott útkeresztezésben egy kőtömböt.

A küldöttek először a máglyahalál helyszínén mondtak rövid imát, majd minden nemzet képviselője szólt egy pár szót. Magam részéről a magyar unitáriusok nevében elmondtam, hiába gyűjtanak máglyákat, a testet megölhetik, de a lélek örök és elpusztíthatatlan. Ezt követően koszorút helyeztünk el a résztvevők és az általuk képviselt egyházak nevében.

Ismertetésemet talán Páskándi Géza versével tudom legmegfelelőbben befejezni:

Szervétusz a máglyán

*Mért kell elégnem?
Mert egy-istenem honát-színét
Már megkerestem?
S túl kicsi a vérkör,
amit fölfedeztem?
Mért kell elégnem?
Nem tudhatom, de kell.
(Isten, Isten, mért vagy ily
gyöngye
ebben a máglyás pillanatban?)*

*Közelegj, láng,
lehetsz falánk,
mutass utat, halál,
mutass - önmagamhoz!
Halj meg velem, hitem,
Halj, hogy minden ki más
fáradozik,
s ne kapja máglyatálcán
az Egy-Istent
a sóvár Feltámadást.*

(A beszámoló 2003. november 29-én hangzott el Pestszentlőrincen a Szervét Mihály-megemlékezéssel kapcsolatos teológiai konferencián.)

Mikó István
főgondnok